

Kavramsal Sanat Fenomenolojisi ve Sanat Eğitimine Yansıma Olanakları: Postmodern Sanat Eğitimine Doğru

Metin Eker*, Ali Seylan**

ÖZET

Sanatsal olgular ile sanat eğitiminin daha fazla birlikte düşünülmesini ve tasarlanmasını gerektiren çağdaş pedagojik yaklaşımların ileri sürüldüğü bir dönem içindeyiz. Gerek sanatsal gerekse pedagojik açıdan çeşitli söylem, paradigma ve hedeflerin karakterize edildiği bir postmodern evrenin oluşturduğu alternatif bakış açılarına ilişkin tercihler ve dayatmalar ile karşı karşıyayız.

Postmodern sanat hareketlerinden biri olarak "Kavramsal Sanat", özel çerçevesi ve niyetleri açısından son derece etkin bir fenomenolojik açılım sunmaktadır. Kavramsal Sanat fenomenolojisi, sanata ait mantıktan başlayıp onun felsefi sistemlerine kadar etkili olabilen derin bir darbe gerçekleştirmesine, yıkıcılığının yaratıcılığa dönüştürüldüğü tavrı ile de yeni ve alternatif yönelimleri sanat içinde değerlendirmesine yol açmıştır.

Sanatsal ve pedagojik Postmodernizm'in içinde çizilen profili ile Kavramsal Sanat fenomenolojisinin çağdaş sanat eğitimine yansıma olanakları söz konusudur. Bu, aynı zamanda, Postmodernite'nin sanat eğitimsel temellerine de olanaklar sunma noktasında önemlidir. Bu bakımdan Kavramsal Sanat'ın tavrı, tutum ve tercihlerinin yönlendirdiği bir sanat eğitimsel sürecin sistematik analizleri, belirli vurguları işleme noktasında önemli görülmelidir.

Anahtar Kelimeler: Kavramsal sanat, Postmodern sanat, sanat eğitimi.

ABSTRACT

We are living in an age when pedagogic administrations are intensified and modern approaches which require artistic facts and art education should be considered and planned together. We are facing alternative perspective preferences or impositions of a postmodern universe where several expressions, paradigms and objectives are characterized from both artistic and pedagogic points of view.

Conceptual Art, as one of the Postmodern arts movements, presents a phenomenal expansion which is extremely effective in terms of its special outline and intentions. The deep impact of the phenomena of conceptual art on the logic and philosophical systems of art, together with its attitude where its destructiveness is transformed to creativity, caused the new and alternative orientations to be evaluated in arts.

There are possibilities of reflection of the phenomena of Conceptual Art on modern art education, with its profile in artistic and pedagogic Postmodernism. This is also significant from the perspective of opportunities provided to educational fundamentals of art by postmodernism. Systematical analysis of educational process of art, directed by attitude and preferences of conceptual art, would be successful in significant processes.

Keywords: Conceptual art, postmodern art, art education.

GİRİŞ

Sanat eğitiminin sanatsal olgular ile eşleşik düşünülmesine ve tasarlanmasına ilişkin süreç, aydınlanma dönemine kadar gitmektedir. Rasyonalist ve Pozitivist düşünce temelinde dayalı pedagojik yapılanma ile ilintisinde bir

sanat eğitimi, modernizm içinde gelişen çeşitli model alternatiflerini de beraberinde değerlendirmiştir. Ancak daha sonraları bu temellerin amaçlarından uzaklaşan, ardından postmodernizm içinde değişik motivasyonlarla desteklenen ve çeşitli pedagojik açılımlarla

* Metin Eker, Doç.Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Samsun. ekermetin@hotmail.com

** Ali Seylan, Dr., Sanatçı-Eğitimci, Samsun

yeniden kurgulanmasına zemin oluşturabilen çabalar dikkat çekmektedir. Yaşanılan bu karmaşık ve değişken bir zemin üzerinde postmodern sanat eğitimi kurgusundan ve ona ait bir pedagojiden söz etmek gereği kaçınılmazdır.

Postmodernizm; sanat eğitimi, eğitimcileri ve eğitimin hedefleri konumundaki öğrencileri pedagojik açıdan yönlendirebilecek önemli iki güç sergilemektedir. Bunlardan birincisi; postmodern sanata ilişkin hareket, söylem, tutum ve pratikleri açıklarken, ikincisi; postmodern pedagojiye ilişkin tercihler ve yönelimleri açıklamaktadır denilebilir. Dolayısıyla kavramsal sanat aracılığıyla postmodern sanat ile ilişkili bir sanat eğitimi profiline ve bu profilin bir modele yansıma olanağına ilişkin bir sanat eğitimine vurgu yapılabilir. Bunu mümkün kılan ve postmodern sanatın genel karakteriyle örtüşük paradigmalara sahip "Kavramsal Sanat ve Fenomenolojisi", sanat eğitimsel içeriklere etki edebilecek doğrultularıyla ele alınabilir.

YÖNTEM

Bu çalışmada, belge tarama yöntemi kapsamında ilgili literatürün bazı tespitlerine yoğunlaşarak kuramsal-çözümleme temelli bir araştırma ile gerçekleştirilmiştir. Postmodern sanat ve postmodern pedagoji ile ilişkileri bağlamında kavramsal sanat ve fenomenolojisine ilişkin tespitlerin çağdaş sanat eğitimine doğrudan veya dolaylı etki olanakları tartışılmıştır.

BULGULAR

Kavramsal Sanat Fenomenolojisi

Kavramsal sanat, modernist sanatın üzerine vurulan bir darbe olarak ve moderniz-min sanat ve özellikle resim sanatı adına verdiği savaşın oksijen kaynağını kesen ve yeni bir sanatsal fenomenolojinin¹ başlangıcını oluşturan bir özellik sergilemiştir. Kavramsal sanat fenomenolojisi, nesneyi kendine en büyük hasım olarak

görür. Nesnenin önüne çektiği set ile bu hasmını kolayca alt edebileceğini düşünür. Bunu, gerçekliğin sorgulaması ve sanat yapıtı ile gerçekliğin bağını koparması biçiminde tarihsel bir dönüşüm olarak planlamış ve uygulamıştır. "Sanat yapıtı, maddi bir varlık olarak artık ortada yoktur. Kavramsal sanat için geleneksel sanat yapıtı yalnızca üzerinde bir düşünceyi taşıyan, bir ara durağı betimler"². Sanat yapıtının sergilediği nesnel referansların anlamını ve doğrultularını estetik açıdan sistematize ettiği ve formüleştirdiği tasarımsal süreç, sanatın öznelere (sanatçı ve alımlayıcı) yönelik ve onları deşifre edebilecek nesnel düzenekler olmaktan yavaş yavaş çıkarılmıştır. Artık öznel düşüncenin nesnel düzeneğe baskın geldiği bir sanat yapıtının yeni semiyotik³ içerikleri gündeme gelmeye başlamıştır. Böylece kavramsal sanatta "kavram; biçim üzerinde öncelik hakkına sahip olmuştur"⁴. Bu, sanat biçiminin nesnellüğünün oluşturduğu bir kategorik basamak değil, başlı başına yeni bir kategorik sunum olarak kavram'ın tartışılmaz üstünlüğü ile belirlenen bir "konum" biçimidir.

Kavramsal sanat fenomenolojisi, bir gerilim fenomenolojisi niteliği sergilemektedir. Bu gerilim, öznellik ve nesnellik arasındaki ilgi ve ilişkinin formelliğinden çok, kavramsalıya ilişkin ele alış biçimlerinde görülmektedir. Gerilimin ilk ürünü olan tepkisellik, kavramsal sanat açısından 1960'lı yılların sonlarına doğru sanatın giderek büyüyen ölçülerde "mal"a dönüşmesine ve özellikle de Minimalizm kendini gösteren dönemin Formalizm'ine karşı çifte tepkiden doğar⁵. Sanat, minimalizm ile biçimsel anlatımın içerik boyutunu en uç noktaya taşıma ve geometrik sadeliğe indirgeme süreci içine girerek, formalist uzantının bir karakterini betimler. "Sanatın kendini minimalliğe adayışı, ancak biçimin geri çekilişi sırasında, o geri çekilişin tutarlılığını kavrayan estetik dinamiğin sürmesinde, geri çekiliş ile estetik arasındaki bütünlükte anlam bulabilir; ama estetik dinamik zayıflamışsa ve biçimin yok oluş süreciyle birlikte erimekteyse, sanat da yeni meşruluklara doğru kayan bir estetiğin dümen suyuna yol alabilecektir"⁶. Kavramsal sanat fenomenolojisinin oluşturduğu gerilim,

¹ Nesnenin bilgisine ancak öznedene varılabileceği savını gerçekleştirdiği ileri sürülen yöntem anlamına gelen fenomenoloji kavramı (Bkz: Orhan Hançerlioğlu, Felsefe Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İst. 1989, s.288), burada; Kavramsal sanat'ın, 20. yüzyıl fenomenoloji filozoflarından biri olan Merlau-Ponty'nin fenomenolojik düşüncesine göre ele alınmıştır. Bu bağlamda Kavramsal Sanat Fenomenolojisinin çalışmamız açısından oluşturduğu açılım, "bizi dünyaya bağlayan ilişkinin bilincine varma ve dünyanın gerçekliğinin kavranmasının biricik aracı olarak, dünya ve rasyonalite açısından aşırı nesnellik ile aşırı öznellik arasındaki birleşim" (Bkz: Ahmet Cevizci, Felsefe Sözlüğü, Paradigma Yayınları, İst. 2002, s.409-410) olarak gösterilebilir.

² Semra Germaner, 1960 Sonrası Sanat, Kabcacı Yayınevi, İstanbul 1997, s.48.

³ Semboller, dilsel göstergeler, yapıtimgeleri veya metinlerin konu ya da alan yönünden incelenmesi. Bkz: Ahmet Cevizci, a.e., s.929,930.

⁴ Semra Germaner, a.g.e., s.48.

⁵ Avnt-Garde 1945-1995, Sanat Dünyamız, S.59, YKY, Bahar 1995, s.80.

⁶ Emre Zeytinoğlu, Sanatın Suç Ortaklıkları, Bağlam yayınları, İstanbul 2003, s.21.

minimalist bakış açısının estetik yansısını ve biçimin yok oluş süreciyle ilintili bir savununun öncü niteliklerini sergiler. Söz konusu gerilim sahasında, modernizmin tarihsel avangard hareketinin direnişinin kırılıp, tükenişinin ilan edildiğini, kavramsal sanat ile de neo-avangard dönüşümün yaşandığı süreç söz konusu olmuştur diyebiliriz.

Kavramsal sanat fenomenolojisinin yarattığı gerilim, modernizm gibi yargı ve duyguların yasallaştığı evrensel bir var oluşu göstermiştir⁷. Ama söz konusu yasallaşma, Smith'e göre; "ne sanatı demokratikleştirebilmiştir, ne eşsiz sanat yapıtını yok edebilmiştir ne de sanat pazarının işleyişini engelleyebilmiştir... Sonuçta kavramsal sanat, sanat nesnesini yok etmek istese de pazarın gücünden kurtulamamıştır"⁸. Kavramsal sanat fenomenolojisinin yaygınlaştırmaya çalıştığı kendine ait perspektifin karşılaştığı dirençler, bu gerilimin bir diğer unsuru olarak ön plana çıkmıştır. Kavramsal sanatın sanat nesnesi üzerinde uyandırdığı "ontolojik (varlık bilimsel) şüphe" ve "epistemolojik (bilgi bilimsel) doğrultu" öngörülleri, sanat nesnesinin postmodern karakterlerle örtüşük niteliklere cevap olarak, yeni perspektifler sunma amacı sergilemektedir. Ancak, postmodernin talep ettiği estetik stratejisizliğin gazabına uğramadan da bunu gerçekleştirememiştir. Postmodernizm, sanat nesnesinin bütünüyle ıskartaya atılmasını reddeder. Sanat nesnesine ne kadar eleştirel, alaycı ve kriteriz yaklaşsa da yine reddeder. Abady-Nagy'nin altını çizdiği gibi "postmodern büyüleme, meta-kurgu için genellikle minimalizmin kusursuz izindedir"⁹. Kavramsal sanatın resmi, heykeli ve üç boyutlu minimal yapıları reddetmesi, sanat yapıtının artık bir metne dönüşmesi amacından kaynaklanmıştır. Atkinson, "geleneksel olarak üretilen görsel yapıtların, yapıtı anlatan dil desteğine gereksinimleri olduğunu da belirterek, Kavramsal Sanat'ın hem sanat kuramını hem de sanat nesnesini üretmeyi birleştirebileceğine işaret etmiştir. O'na göre sanat, artık, bir takım önermelerdir"¹⁰. Kavramsal sanat, sanat yapıtının kuramsız veya konseptsiz tasarlanamayacağı inancını, aslında, sanat nesnesinin yerine kuramın veya konseptin ikame edilmesiyle vurgulamaktadır. Bu, aynı zamanda

yeni estetik niteliklerin, yapıtın nesnellğine yönelik değil, konsept veya kuramın açılıma yönelik olmasını gerektirmiştir. Bu estetik değişim, biçime bağımlı bir fonksiyonun varlığını yok sayarak, semiyotik bir okumanın yeni doğrultusuna yaslanan bir fonksiyon yapısını oluşturmaktadır.

Kavramsal sanat, maddesizleşmiş bir sanat olmuştur. Artık orada bildiğimiz anlamda heykel ve resim görünmemektedir. Nesnesizleşme, sanat piyasası ve para nedeniyle sanat ahlakının bozulması, galeri ve müze mekanının sanat nesnesinin anlamını değiştirmesi sorunları içinde kesin bir çözüm anlamına gelmektedir. Bir anlamda "özgürleşme" sorununa yeni açılımlar getirmektedir¹¹. Kavramsal sanatın bu türden özgürleştirim çabasının kendi içerikleriyle adaptasyonundan çıkarılabilecek sanat eğitimsel sonuçlar, postmodern sanat eğitimine yönelik önerilerin belli bir bölümünü içermesi açısından bizce önemli görülmelidir.

Kavramsal Sanat Fenomenolojisi İle İlişkisinde Bir Sanat Eğitimi

Kavramsal sanat, modernist sanat anlayışlarının temel bir dönüşüm yaşamasının postmodern işareti niteliğini sergiler. Postmodern sanat kavramının gündeme gelmesinde, kavramsal sanat ve minimalizmin yarattığı gerilim ortamı büyük ölçüde etkili olmuştur. Söz konusu gerilim ile ilintisinde sanat yapıtının kimliği ve genel nitelikleri tartışılır olmuştur. Bu tartışmanın dayanakları da yine modernizmin rasyonalist ve pozitivist temelli diyebileceğimiz süreçleri üzerinde kurgulanmıştır. Sanat eğitimi açısından baktığımız zaman da, postmodern dönemin sergilemiş olduğu tutum ve anlayışların, yine modernist temellerin eleştirisinden dinamik aldığı söylenebilir. Bu bakımdan kavramsal sanatın sanat eğitimine yansıma olanaklarının çerçevesini postmodern bir görüntü içinde düşünmek ve açıklamak gerekmektedir.

Kavramsal sanat fenomenolojisinin sanat eğitimine yansıma olanaklarını çeşitli açılardan açılabilir olacak doğrultuların tespiti için postmodern referanslara duyulan gereksinim, - postmodern kaynaklı sanatsal oluşumların yarattığı ortam açısından bakıldığında- yaşanan yoğun karmaşa ve çok boyutluluk özelliklerinin içinde yadsınamaz düzeydedir. Bu bakımdan postmodern sanat anlayışlarının eğitim ortamlarına taşınabilecek niteliklerinden bahsetmek olasılığı söz konusu iken, bunun, kavramsal sanatın işaret ettiği doğrultulara ve sanat eğitimsel potansiyellere atıf yapılmadan

⁷ Hakkı Engin Giderer, Resmin Sonu, Ütopya Yayınları, Ankara 2003, s.157.

⁸ A.e., s.158.

⁹ Zoltan Abady-Nagy, "Minimalism vs. Postmodernism in Contemporary American Fiction", Neohelicon, 28(1), 1999, s.131. (129-143).

¹⁰ Giderer, a.g.e., s.151.

¹¹ Giderer, a.g.e., s.153.

düşünülemeyeceği de açıktır. Bu ele alış biçimini ile ilintili olarak kavramsal sanat fenomenolojisinin sanat eğitime yansıma olanaklarını açıklayabilecek doğrultuları şöyle sıralayabiliriz:

1. Yapıt kavramının, sanat nesnesinin yok edilmesi düşüncesiyle ilintisinde değişen niteliği,
2. Sanat yapıtının gerçeklikle ilintisinin ontolojik ve epistemolojik sorgulaması,
3. Öznellik ve nesnellik arasındaki ilgi ve ilişkinin tanımladığı yeni gerilimler,
4. Kavramsal sanat ile gündeme gelen semiyotik kategori ve alımlama diyalogunun değişen doğası,
5. Geleneksel yapıta ve yapıtın nesnellğine yönelik tepkisellik,
6. Postmodern bir gerçeklik olarak eleştirinin sanatsal üretim ve tüketim mekanizmalarına yerleşmesi,
7. Sanat pazarına ve yapıtın meta ile olan bağına yoğun karşı çıkış,
8. Yeni bir estetik boyut olarak kavram veya kuramın merkez kriter biçiminde tercih edilmesi.

Kavramsal sanat fenomenolojisine ait bu verilerin, sanat eğitime yansıma olanakları oluşturabilecek doğrultuları içermesi açısından önemli görülebilirler. Çünkü sanatsal anlayışlara ait toplumsal yansılar, bir şekilde pedagojik ele alışlara da etki etmektedirler.

TARTIŞMA

Kavramsal sanat fenomenolojisinde, yapıt kavramının sanat nesnesinin yok edilmesi ile değişen niteliği, sanat eğitiminde söz konusu olabilecek sanat çalışmalarının üretim süreçleri açısından gündeme gelebilecek nitelikler sergileyebilir. Burada, öğrencinin biçimlendirdiği sanat nesnesinin ne anlam içerebileceği yönündeki kodlamalar yerine, bir konsept veya düşüncenin sanat nesnesi aracılığındaki kodlaması ön plana çıkmak durumundadır. Sanat yapıtının anlamı, eylem karakteri veya biçimsel içerikten ziyade öğrencinin niyetine veya kavramsal düşüncesine göre baştan planlı olacaktır. Yani, nesne aracı misyon üstlenmek durumunda ama bir sanat nesnesi olarak değil, kavramın iletiminde bir medyum (iletken) karakteri sergileyerek. Sonuçta, öğrencinin imgelem dünyasının metaforlarının dışavurum biçimi yine bir metafor olarak baştan belirlenmiş bir kavram olacaktır.

Sanat yapıtının gerçeklikle ilintisinin ontolojik ve epistemolojik sorgulaması, yani sanat yapıtının varlık gerekçeleri ile sahip olduğu bilimsel içerik, kavramsal sanat fenomenolojisinde yeni perspektifler oluşturmaktadır. Sanat yapıtının varlık gerekçesi, geleneksel doğrultularının dışında olarak, artık bir kavramdır. Sanatsal üretim nesnel anlamda bir üretim değil, bir kavram üretimidir. Bir üretim olarak bu kavramların epistemolojik tabanları da yine kavrama göre anlaşılabilir. Sanat eğitimi açısından bakıldığında, sanat nesnesi üzerinde kavramsal sanatın oluşturduğu bu ontolojik kayma ve sanatsal üretimin değişen doğası, pratiğe yansıma olanakları açısından eğitim ortamlarında yeni motivasyon biçimleri tasarlamak durumundadır. Söz konusu motivasyon biçimlerinin tasarlayıcısı konumundaki sanat eğitimcileri, kavramsal sanat müfredatı üzerinde düşünürken, geleneksel eğitim-öğretim metodlarından kopmaları tavsiye ediliyor. Dorn'a göre, "öğrencilerin bilme ihtiyaçlarına göre ve kişisel yaratıcılık yeteneklerinin görsel içeriklerini ortaya çıkarmak için kavramsal sanat müfredatı oluşturmalarına gerek vardır. Bu müfredatta öğrenciler, düşündüklerini yaparlar"¹².

"Öznenin ve nesnenin güç ilişkisi dünyayı kategorilere ve kavramlara dönüştürür. Kavram, gerçek tarafından ayrıcalıklıdır"¹³. Özne ile nesne arasındaki kavramsal gerçeklik, kavramsal sanatın merkez konusu ve objesi olmak durumundadır. Bu yüzden kavramsal sanatın özne ile nesne ilgi ve ilişkiyi yeniden tartışmaya açan nesnesiz sanat sorunsalı, nesneyi bertaraf eden bir sanat eğitimsel hareketin gerekliliğini tartışmaya açar. Postmodern sanatın, bir resmetme, yazma veya kompozit etme sorunu olmadığını, daha çok bir gerçekliği keşif sorunu olduğunu vurgulayan Murphy, Rosenberg'in bir sanatçıdan "nesnelere oluşturmayı tercih etmiyorum, bunun yerine, kendisini dünyada konumlandıran bir tecrübe türünü yaratmayı deniyorum" biçimindeki alıntısı ile bu görüşü desteklemektedir¹⁴. Buradan, özne ile nesne arasındaki ilişkinin, nesne üzerinden öznel deneyimlerin ön plana çıkarıldığı sonucu çıkmaktadır. Bu durum,

¹² Charles M. Dorn, *Mind in Art (Cognitive Foundations in Art Education)*, Lavrence Erlbaum Ass. Publ., London 1999, s.190.

¹³ Malcolm Miles, "Postmodernism and the art curriculum: A New Subjectivity", *International Journal of Art and Design Education*, 18(1), February 1999, s.29.

¹⁴ Bkz: John W. Murphy, "Postmodern Sosyal Analiz ve Postmodern Eleştiri, (Çev. Hüsamettin Arslan), Paradigma Yayınları, İstanbul 2000, s.47.

sanat eğitiminde öğrencinin sanatsal potansiyellerinin deneyim ile bütünlük olarak ve tamamen öznel tasarruflarla gündeme gelebilecek bir doğrultu saptamasıdır. Sonuç olarak özne-nesne diyalektiği, tamamen öznel deneyimin dışavurumu biçiminde ve nesnel yansının eritildiği bir boyutta yeniden pedagojik anlamlar oluşturacaktır.

Kavramsal sanatın sanat nesnesinin yerine ikame ettiği kavram biçimi, yeni bir semiotik okuma kategorisi ve dolayısıyla da farklı bir alımlama diyalektiğini gündeme getirmiştir. MacDonald, semiotikçilerin dönemlerinde etkileşim ve şifre çözme anlamına gelen okuma kavramını, postmodern tartışma için önemli görmektedir. Ardından, yazıcıdan okuyucuya olan vurguyu değiştirmedeki demokratik çoğunluğa rağmen ve postmodernist sanat eğitimcileri ile popülerliğine rağmen yazınsal metafor, görsel sanatlar ve tasarıma uzandığı zaman problemler ile karşı karşıya kalabilir diyerek, sanat eğitimsel uzantıları olabilecek bir okuma ve alımlama problematiğine değinmektedir¹⁵. Kavramsal sanat fenomenolojisi, sanatçı-yapıt-izleyici üçgeninde sanat nesnesine yönelik alımlamanın önemli unsur olabilmesini engelleyen bir tavır sergilemektedir. Bir ara durak olarak ele alınan ve kavramın gerisine itilen sanat nesnesi, alımlama diyalektiğinin iki ucunu temsil eden sanatçı ile izleyici arasına sıkıştırılmaktadır. Sanat eğitimi için bu durum, alımlama doğrultularını yeniden karakterize eden bir olgu olarak, esnek alımlama olanağı sergileyebilecek "açık yapıt" kavramına da bir darbe demektir. Dolayısıyla öğrenci için sanat yapıtının okunması, yapıtın "ben neyim?" sorusundan çok "ben neden böyleyim?" sorusunu merkeze alması anlamına gelen bir semiotik kategori oluşturmaktadır.

Kavramsal sanat fenomenolojisinin ana dinamiğini tepkisellik oluşturmaktadır. Bu, geleneksel yapıt kavramına ve özellikle de minimalizme yönelik bir tepkisellik. Dolayısıyla tepkisellik, postmodern sanatsal tavırların da ana stratejilerinden biridir. Aslında, Duchamp, Dada ve Pop Art'tan kavramsal sanata kadar uzanan bir doğrultu üzerinde gerçekleşen bir anlayışı sergilemektedir. Tepkiselliğin postmodern anlamı ise, Gablik'in altını çizdiği gibi, "pluralizm (çoğulculuk), kargaşa ve otoriteye inançsızlık"¹⁶ biçimindedir.

Postmodern evren içindeki sanat eğitiminin olası problemlerinden biri olarak tepkisellik, sanat eğitimcilerinin ve öğrencilerin çalışma durumlarını "süreklilik" açısından etkileyebilme imkanına sahiptir. Postmodernin sürekli tepkiselliği içindeki sanat eğitimsel süreçler, geleneksel pedagojik süreçlere ve içinde geliştiği çevreye karşı aynı oranda tepkisel motivasyonları tercih etme olasılığı ile karşı karşıya gelmektedir.

Tepkiselliğin tetiklediği ve postmodernin de ana özelliklerinden biri olarak kabul edilen "eleştiri" kavramı, sanat eğitimsel süreçler için tartışılması gereken bir başka açıyı gündeme getirmektedir. Giderer'e göre "sanat, eleştirel irdeleme ve sürekli diyalog biçimini alıncı, sanatla ilgili konular üzerine yapılan tartışmaların da sanat uygulaması ile sanat kuramının örtüşmesine olanak tanımıştır"¹⁷. Eleştirel irdeleme, hem kavramsal sanatın doğasında var olan düşüncenin egemenliğini hem de postmodernitenin bir gerçekliği olarak sanat eğitimi süreçlerine mutlak surette nüfuz etmesini öngörmüştür. Sanat eğitimsel süreçlerdeki sanatsal araştırma ve oluşturma, tükenmez bir motivasyon aracı olarak eleştirinin etki sahasındadır. "Sanatın, sosyal eksikliklerin bütün çeşitleri için çareler sunamaz olduğu ama çağdışı kalmış önyargıları arkada bırakarak yol gösterici kimlikte ruhsal özgürlük, hayal etme, tolerans, öz keşif ve kendiliğindenlik hakkında yol sunabilirliği"¹⁸ konusu, eleştirel bir sanat eğitime olanaklar tanıyabilmektedir. MacDonald "eleştirel çalışmaların sanat atölyesinde kavramsallaştırıcı deneyimler için en iyi platformu sağlayacağını ve belli başlı okur-yazarlıkların fikrini sunarak kültür alanının daha geniş bir anlayışını geliştirebileceğini"¹⁹ öne sürmektedir.

Kavramsal sanatın sanat pazarına ve yapıtın meta niteliğine yoğun karşı çıkışı, aslında onun tepkiselliğinin bir başka alanını göstermektedir. Bu anlayışın sanat pazarındaki yansımaları daha çok sanatsal endüstrinin egemenliğine ve yönlendiriciliğine, özellikle de sanat yapıtı üzerindeki yönlendiriciliğine karşı olmuştur. Böyle bir özgürleşme tutum, zamanla kendisini de pazarda, galerilerde, müzelerde bulmasıyla zayıflayabilmiştir. Pazar, galeri yada müze gibi sanatsal niteliklerin kurumsal kimlikleri, sanat eğitiminin önemli unsurlarından sayılmaktadır. Dolayısıyla,

¹⁵ Bkz: Stuart MacDonald, "Post-it Culture: Post-modernism and Art and Design Education", International Journal Art and Design Education, 17(3), October 1998, s.229.

¹⁶ Giderer, a.g.e., s.82.

¹⁷ A.e., s.151.

¹⁸ Michael Wimmer, "Arts Education within Educational Processes", Art Education, Prospects, XXXII (4), December 2002, s.435.

¹⁹ MacDonald, a.g.m., s.2333-234.

kavramsal sanatın bu kurumsal kimliklere karşı mücadelesi, pedagojik anlamda sanat eğitimsel süreçlere ait dirençleri kırabilecek bir özellik sergileyecektir. Postmodern sanat eğitimsel tasarımlar içinde kültür ve sanatın bir endüstri olarak düşünülmesi sonucunda, sanat eğitiminin de bu durumlardan etkileneceği ve bu olguların dışında tutulamayacağı gerçeği ön plandadır.

Kavramsal sanatın sanat eğitimine yansımaları sağlayabilecek son durum ise, kavramsal sanat fenomenolojisinin değişime uğratmaya çalıştığı "estetik" nitelikler olarak gösterilebilir. Postmodern sanat eğitimsel tasarımlar içinde estetik boyut, bir öğrenci için daha çok yaşam ile ilişkilendirilmiş niteliklerde düşünülür. "Tematik olarak sanat çalışmalarını oluşturma, araştırıp bulma ve anlamı genişleten ve tasarlayan bir estetik önem için görsel kültür, yaşam için sanat eğitiminde en önemli stratejidir"²⁰. Anlamın estetik açılımını sanatın yaşamla bütünleşmesine bağımlı gören anlayış, sanat eğitimcilerinin öncelikli benimsedikleri bir anlayıştır. Çağdaş sanat uygulamalarının estetiksel boyutları, sanat eğitimsel süreçlerin işlediği konular arasındadır ama eleştirel ve sorgulamacı bir ele alış yöntemiyle olmaktadır. Çünkü "çağdaş sanat uygulamalarının büyük bir kısmı önemli form estetiğinden ve modernizmi domine eden estetizmden uzaklaşmış ve bu yüzden öğrenci, eleştiri ve pratik yapmasını sağlayacak eleştirel kelime hazinesine ulaşabilmelidir. Bu pratik fikri, kuramı pratikle birleştirme açısından entelektüel ve artistik üretimi zenginleştirir"²¹.

SONUÇ

Kavramsal sanat bir sanatsal harekettir. Özellikle Postmodern sanat hareketlerinin başında gelenlerinden biridir. Sanat eğitiminin, mevcut sanatsal anlayış veya ortamların etkisi ile belirlenebilen bakış açıları veya müfredat yapılarına sahip olduğunu gösteren örnekler oldukça fazladır. Zaten bu etkilerden dinamik alması son derece doğaldır. Sonuç olarak kavramsal sanat fenomenolojisi, çağdaş sanat eğitimine özellikle postmodernist bir perspektiften bakılmasını olanaklı kılacak görüş ve içerikleri ile ilgi çekmektedir. Bu çalışmanın tartışma bölümünde işlenmiş olan ve kavramsal

sanatın fenomenolojik boyutlarının belirlediği çerçeveler ile ifade edilen "sanat yapıtının geleneksel doğasına yapılan müdahale; üzerine yoğunlaşılacak gerçeklik sorgulaması; özne ile nesne arasındaki ilişkideki öznel öncelik ve kavram merkeziyetçiliği; nesnenin yok sayıldığı yeni yapıt üretimlerindeki alımlama doğrultuları; cazip kıldığı tepkisellik ve bunun sürekliliği ile yönelim gösterdiği eleştirel niteliklerin", postmodern sanat eğitimi tasarımlarına yansımaları olanaklarını açılmayabilecek önemli nitelikler olması açısından dikkat çekmektedir.

KAYNAKLAR

1. Abadi-Nagy, Zoltan. (1999). "Minimalism vs. Postmodernism in Contemporary American Fiction", *Neohelicon*, 28(1), ss.129-143.
2. Anderson, Tom. "Art Education for Life", *International Journal of Art and Design Education*, 22(1), February 2003, ss.58-66.
3. Avnt-Garde 1945-1995, Sanat Dünyamız, Yapı Kredi Yayınları, S.59, Bahar 1995.
4. Cevizci, Ahmet. (2002). *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul.
5. Dorn, Charles M. (1999). *Mind in Art (Cognitiv Foundations in Art Education)*, Lavrence Erlbaum Ass. Publ., London.
6. Germaner, Semra. (1997). *1960 Sonrası Sanat*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
7. Giderer, Hakkı Engin. (2003). *Resmin Sonu*, Ütopya Yayınları, Ankara.
8. Haçerlioğlu, Orhan. (1989). *Felsefe Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
9. Macdonald, Stuart W. "Post-it Culture: Postmodernism and Art and Design Education", *International Journal of Art and Design Education*, 17(3), October 1998, ss.227-234.
10. Miles, Malcolm. "Postmodernism and The Art Curriculum: A New Subjectivity", *International Journal of Art and Design Education*, 18(1), February 1999, ss.27-32.
11. Murphy, John W. (2000) *Postmodern Sosyal Analiz ve Postmodern Eleştiri*, (Çev.Hüsamettin Arslan), Paradigma Yayınları, İstanbul.

²⁰ Tom Anderson, "Art Education for Life", *International Journal of Art and Design Education*, 22(1), February 2003, s.65.

²¹ Elaine Sisson, "Practising Theory? Visual Arts Education and Postmodern Pedagogy", http://www.recirca.com/backissues/c89/supp_sisson.shtml, 20.11.2002.

12. Sisson, Elaine. "Practising Theory? Visual Arts Education and Postmodern Pedagogy", http://www.recirca.com/backissues/c89/Su_pp_sisson.shtml, 20.11.2002.
13. Wimmer, Michael. "Arts Education within Educational Processes", *Art Education, Prospects*, XXXII (4), December 2002, ss.433-445.
14. zeytinoglu, Emre. (2003). *Sanatın Suç Ortaklıkları*, Bağlam Yayınları, İstanbul.